

façanes esgrafiades dels segles XVII i XVIII.

L'església de Sant Ramon està documentada des del 1194. Va ser malmesa durant la guerra dels Segadors i parcialment enderrocada, però la pressió veïnal en salvà la portalada. Inicialment dedicada a Santa Maria, passà a dir-se Mare de Déu del Roser i, al segle XX, Sant Ramon de Penyafort. Durant la Guerra Civil fou cremada i es perderen retaules i imatges. Declarada monument històric-artístic el 1951, fou restaurada entre 1985 i 1987. És un edifici de planta de creu llatina, nau única amb volta de canó apuntat, transsepte i

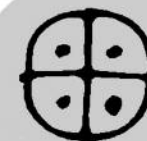
PLA DE SANTA MARIA. Portal de Cal Branca. Foto V. Mateu.

absis semicircular. El cimbori barroc probablement en substitueix un d'antic romànic. Té finestres de doble esqueixada, una rosassa que recorda la de Poblet i una portalada sud amb arc de mig punt, vuit columnes per banda i capitells decorats amb entrelaçats vegetals i figures religioses. A l'exterior hi ha un conjunt de mènsules esculpides i una petita torre amb escala de caragol. L'edifici fou construït entre els segles XII i XIII. A l'interior hi ha un orgue belga de 1876, adquirit el 1988, amb el qual es fan concerts.

Lluís Fernández López

BIBLIOGRAFIA

Catalunya Romànica, vol. XXI. Santes Creus i Sant Ramon del Pla de Santa Maria.
Guies Catalunya Romànica, vol. 9. Santes Creus i Sant Ramon del Pla de Santa Maria.
CARRERAS, Feliu, a *Full dels Amics de l'Art Romànic de Sabadell*, 29.10.2000
Reial Monestir de Santes Creus — Viquipèdia consulta 2010
ESTAPÉ, Antoni. Sant Ramon del Pla de Santa Maria a *Full dels AAR*, 26.01.1992
Gran Geografia Comarcal de Catalunya, vol. 5. El Pla de Santa Maria.
Alt Camp terra plena de matisos. El Pla de Santa Maria. Fullet del Patronat de Turisme de la Diputació de Tarragona.

AARS

AMICS DE L'ART ROMÀNIC DE SABADELL

Núm. 243

22 de febrer de 2026

L'ALT CAMP

MONESTIR DE SANTES CREUS (AIGUAMÚRCIA)

El monestir de Santes Creus té el seu origen el 1150, quan els Montcada cediren al cenobi de la Gran Selva l'alou de Valldaura, on s'aixecà un primer monestir que aviat es demostrà inadequat, sobretot per manca d'aigua. La comunitat demanà un nou emplaçament a Ramon Berenguer IV, que els concedí l'Espluga d'Ancosa, però aquest indret tampoc no era apte i només s'hi construï una granja.

MONESTIR DE SANTES CREUS. Passeig d'entrada al recinte. Al fons l'entrada occidental de l'església.

El 1160, Guerau Alemany de Cervelló donà als monjos el paratge de Santes Creus, amb aigua abundant i terres suficients. Una disputa jurisdiccional entre els bisbats de Barcelona i Tarragona retardà el trasllat definitiu fins al 1169, després que el papa Alexandre II decretés la independència del monestir el 1168. Durant la construcció del nou cenobi, la comunitat s'instal·là provisionalment en dependències al voltant de la capella de la Trinitat, de les quals avui pràcticament no en resta cap vestigi.

La primera etapa constructiva del monestir s'allargà un segle. El 1174 s'inicià l'església abacial i, successivament, la sala capitular, el temple, les ales nord i est del claustre romànic i el dormitori. Després d'un període d'aturada per crisi econòmica, les obres reprengueren amb el patrocini de Pere II el Gran i Jaume II el Just: s'acabaren el dormitori i el temple, el cenobi esdevingué panteó reial i les estances abacials es convertiren en palau reial. Jaume II ordenà enderrocar el claustre romànic per construir-hi l'actual de traça gòtica i aixecar el cimbori. Pere III el Cerimoniós fortificà el recinte, però en preferir Poblet, Santes Creus deixà de ser palau i panteó reial.

Al segle XVI es construïren la torre de les Hores i la capella de l'Assumpta. Als segles XVII i XVIII, gràcies a la prosperitat agrícola, es bastí

MONESTIR DE SANTES CREUS. Templet del lavabo. Al fons la galeria occidental del claustre.

pati, on permòdols i arcs rebaixats sostenen l'escala principal, decorada amb un relleu d'armes catalanes entre àngels i lleons. El pati és cobert per un enteixinat ricament treballat.

Text: Joan Codina Bernaus. Fotos Lluís Fernández.

SANT RAMON DEL PLA DE SANTA MARIA

El Pla de Santa Maria és una població d'uns 2.000 habitants situada al nord-est de la comarca, en un territori pla al peu de les serres de Miramar i la Voltorera.

Documentada des de finals del segle XII, ha rebut diversos noms al llarg del temps: Santa Maria del Pla, Villalba, Pla de Cabra i, des del 1953, Pla de Santa Maria. L'edifici més destacat és l'església romànica de Sant Ramon, situada a un extrem del poble. També sobresurten l'església parroquial barroca de l'Assumpció, la Cooperativa Agrícola, Ca la Marquesa, el grup d'habitatges de la fàbrica i la Casa Saperes. Conserven interès els portals medievals de la vila closa, el carrer Major amb cases pairals i portals de pedra, els arcs dels carrers de la Trinitat i del Roser i diversos casals amb

SANT RAMON DEL PLA DE SANTA MARIA.

MONESTIR DE SANTES CREUS. Exterior i interior del claustre.

cos de guàrdia, la cuina, el refector, el palau reial antic, les estances dels monjos jubilats, la capella de la Trinitat i la infermeria.

El palau reial, també del segle XIV, és un exemple notable d'arquitectura civil medieval catalana. Organitzat al voltant de dos patis i tres nivells, allotjava oficines, cavalleries i masmorra a la planta baixa; les cambres reials —després modificades pels abats— al primer pis; i el servei al segon. Un vestíbul enteixinat amb escuts reials i de l'abat Porta condueix al primer

MONESTIR DE SANTES CREUS. Capitells del claustre. Detalls.

el recinte exterior i s'amplià la biblioteca. La Guerra del Francès, el Trienni Liberal i la desamortització de Mendizábal posaren fi a la vida monacal, iniciant-se un procés de degradació agreujat per la instal·lació d'una presó el 1870. El 1921 fou declarat Monument Històric i començà la seva recuperació. Avui és gestionat per la Generalitat.

El conjunt monàstic s'organitza en tres recintes. Al tercer, molt alterat, hi ha la capella de Santa Llúcia, refeta al segle XVIII sobre una d'origen romànic i antiga parròquia d'Aiguamúrcia. El segon recinte, del segle XVIII, s'accedeix per un portal renaixentista amb influències barroques i inclou la plaça de Sant Bernat Calvó, amb antigues dependències monacals avui privades, el palau abacial —ara ajuntament— i la font monumental dedicada a l'abat. El primer recinte correspon al monestir pròpiament dit: església, claustre, sala capitular, dormitori, claustre posterior i palau reial.

L'església és de tres naus amb volta de creueria, separades per arcs formers sobre grans pilars rectangulars, i capçada per un transsepte amb cinc absis rectangulars, el central més gran. La façana oest presenta una portalada romànica amb arquivoltes i capitells esculpits, coronada per un

MONESTIR DE SANTES CREUS. Dormitori dels monjos.

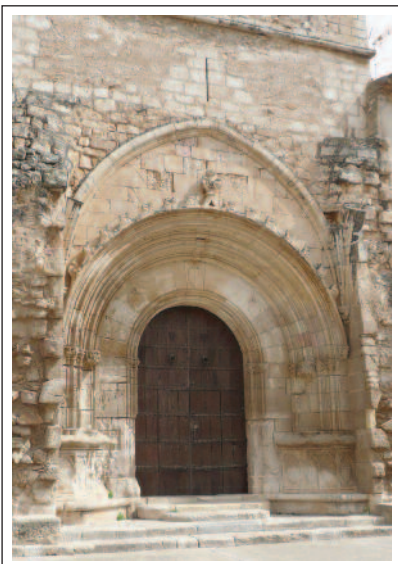
gran vitrall gòtic i merlets del segle XIV. A l'absis central hi ha una rosassa romànica de dos cercles concèntrics units per columnetes, amb vitralls originals. El creuer és cobert per un cimbori gòtic del segle XIV.

A l'interior destaquen el retaule barroc de 1646 i els dos panteons reials. El de Pere II el Gran, de finals del segle XIII, combina un templet gòtic amb un sarcòfag romà de pòfir, i als seus peus hi ha la tomba de Roger de Llúria. Aquest sarcòfag no fou profanat el 1835 i ha estat obert recentment per estudiar-ne les restes. A l'altra banda hi ha el panteó de Jaume II i Blanca d'Anjou, amb un templet similar però amb les estàtues jacents de la parella.

MONESTIR DE SANTES CREUS. Lavabo. Interior.

El claustre gòtic, situat al sud de l'església, substitueix el romànic i presenta quatre galeries amb volta de creueria i arcades calades sobre columnetes. Els capitells, obra de Reinard des Fonoll, mostren temes bíblics, fantàstics, popu-

MONESTIR DE SANTES CREUS. Portal del claustre i Rosassa de l'església.

MONESTIR DE SANTES CREUS. Panteó de Jaume II el Just i Blanca d'Anjou.

tres ogivals i coberta per un sostre de dos vessants sostinguts per onze arcs diafragmàtics.

El claustre posterior, o de la infermeria, es construí al segle XIV en relació amb el palau reial. Té planta rectangular, galeries embigades i arcs apuntats del segle XVII. Al seu entorn s'hi distribueixen la sala i la presó de monjos, el

lars i vegetals. A les parets hi ha sepulcres nobiliaris, especialment a les ales nord i sud. La Porta Reial, construïda per Jaume II i la seva esposa, comunica amb la plaça Major. Al centre del pati hi ha el templet romànic del lavatori, d'estructura hexagonal.

La sala capitular, iniciada a finals del segle XII, és un espai quadrat dividit en tres naus amb voltes de creueria i columnes de capitells vegetals. L'accés es fa per una porta d'arcs bessons flanquejada per finestres geminades amb arquivoltes. Al pis superior hi ha el dormitori, una nau molt allargada i ampla, il·luminada per fines-

MONESTIR DE SANTES CREUS. Sepulcre del rei Pere II el Gran.